

kaddimeleri Ahmed et-Tayyib tarafından Arapça'ya tercüme edilen (*Mecelletü Merkezi's-sünne ve's-sire*, sy. 1 [Katar 1404/1984], s. 237-296) el-Mu'cemü'l-müfeħħes'in dayandığı eserlerin kitap ve bab numaralarını göstermek üzere Muhammed Fuâd Abdülbâki *Teyṣirü'l-menfa'a bi-kitâbey Miftâhi künûzi's-sünne ve'l-Mu'cemi'l-müfeħħes li-elfâzî'l-hâdiṣi'n-nebevî* adıyla bir eser kaleme almıştır (Kahire 1353-1354, 1409/1988; Beyrut 1404).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Mâce, *Sünen* (nşr. M. Fuâd Abdülbâki), neşredenin tanıtım yazısı, İstanbul 1982, II, 1525-1528; J. J. Witkam, "Meşrû'u te'lifi'l-Mu'cemi'l-müfeħħes li-elfâzî'l-hâdiṣi'n-nebevî 'arżun târiħiyyün" (trc. Muhammed Taħħat), Wensinck, *el-Mu'cem*, VIII, s. z-y; W. Raven, "Iršâdât li'l-kâri" (trc. Muhammed Taħħat), a.e., VIII, s. k-'a; Muhammed Zubayr Siddiqi, *Hadis Edebiyatı Tarihi* (trc. Yusuf Ziya Kavaklıç), İstanbul 1966, neşredenin girişi, s. 19; Ma'a'l-Mektebe, s. 62-66; Ebû Muhammed Abdülmehd b. Abdulkâdir b. Abdülhâdi, *Turuku taħħiri hâdiṣi Resulillâh sal-lâh-hu 'alehi ve sellem*, Kahire 1987, s. 87-100; Sa'd el-Mersaffi, *Eduā' ala aħħâ'il-l-muħteşirik fi'l-Mu'cemi'l-müfeħħes li-elfâzî'l-hâdiṣi'n-nebevî*, Küveyt 1408/1988; İsmail L. Çakan, *Hadis Edebiyatı*, İstanbul 2003, s. 245-247.

İBRAHİM HATİPOĞLU

MU'CEMÜ's-ŞUARÂ

(معجم الشعراء)

Merzübâni'nin
(ö. 384/994)Arap şairlerinin
biyografisine dair eseri.

Kitapta Câhiliye devrinden başlayarak yazarın kendi zamanına kadar Arap şairlerinin biyografileri alfabetik sıraya göre ele alınmıştır. Müellif, tesbit edebildiği kadar çok sayıda şâhiyete eserinde yer vermemi amaçladığından meşhur olan ve olmayan yaklaşık 5000 şairden söz etmiştir. Şairleri Câhiliye devri, İslâmî dönem, Emevî ve Abbâsî devirleri şeklinde gruplandırarak kaydeden müellif her şairin ismini, nisbe ve künnesini zikrettikten sonra biyografisiyle ilgili kısa bilgiler aktarmakta; bazı haber, anekdot ve hikâyelerle şirlerinden örneklerde yer vermektedir. Eserde şirlerin gerçek sahiplerinin belirlenmesinde özel bir titizlik gösterilmiştir. Eserin ayrı harfinden yâ harfine kadar olan ve ancak beşte birini teşkil eden kısmı zamanımıza ulaşabilmisti. Bu harfler arasında gayn, nûn ve vav mevcut olmadığı gibi ayın ve lâm harflerinde de eksişlikler bulunmaktadır.

Kitabın kaynakları arasında müellifin hocası Ebû Bekir es-Sûlî'nin eserleriyle Mufaddal ed-Dabbî'nin *el-Mu'faddaliyyâtî*, Ebû Temmâm'ın *el-Ḥamâsâ*'sı, Ebû Abdullah İbnü'l-Cerrâh'ın *Men sūmīye mine's-ṣu'arâ'* 'Amren adlı kitabı, İbnü'l-Kelbî, Ebû Saïd es-Sükkerî, Müberred, Sa'leb ve İbn Düreyd'in mizahla ilgili eserleri bulunmaktadır. Öte yandan İbn Hacer'in *el-İṣḥâbâ*'sı başta olmak üzere İbn Asâkir'in *Târiħu Medîneti Dirâmašk*'ında, Yâkût'un *Mu'cemü'l-üdebbâ*'nda, İbn Şâkir el-Kütübî'nin 'Uyûnu't-tevârîħ ile *Fevâtû'l-Vefeyât*'ında, İbn Hallikân'ın *Vefeyâtû'l-a'yâñ*'nda, yine İbn Hacer'in *Tehzîbû'l-Tehzîb*' ile *Lisânû'l-Mîzâñ*'ında *Mu'cemü's-ṣu'arâ'*dan bol miktarda nakillerin yapıldığı görülür. Eser, şairlerin meşhur olmayan adlarıyla zikredilmesi ve alfabetik dizime tam riayet edilmemesi gibi yönlerden eleştirilmiştir. Kitaba İbnü's-Şâ'âr Tuħ-fetü'l-vüzerâ' 'alâ Kitâbi Mu'cemi's-ṣu'arâ' adıyla bir zeyl yazmıştır (*Keşfû'z-zunûn*, II, 1734).

Mu'cemü's-ṣu'arâ''nın mevcut kısmı ilk defa Fritz Krenkow tarafından neşrederek Hasan b. Bîr el-Āmidî'nin *el-Muħtelif ve'l-muħtelif* adlı eseriyle birlikte basılmış (Kahire 1354), daha sonra eseri yayılan Abdüssettâr Ahmed Ferrâc, çeşitli kaynaklarda *Mu'cemü's-ṣu'arâ'*dan yapılan nakillerde geçen 250 kadar şairin adını neşrin sonuna eklemiştir (Kahire 1960). İbrâhim es-Sâmerrâ, yine kaynaklarda mevcut *Mu'cemü's-ṣu'arâ'*dan nakillere dayanarak 258 şairi *Mine'd-dâ'i' min Mu'cemi's-ṣu'arâ' li'l-Merzübâni* adıyla yayımlamıştır (Beyrut 1404/1984). İhsan Abbas, aynı eserlerden faydalanan kaleme aldığı makalesinde bu çalışmaya seksen üç şair daha eklemiştir (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Merzübâni, *Mu'cemü's-ṣu'arâ'* (nşr. Abdüssettâr Ahmed Ferrâc), Kahire 1379/1960, neşredenin girişi, s. e-k; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 192; *Keşfû'z-zunûn*, II, 1734-1735; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 191; Nihad M. Çetin, *Es-ki Arap Şiiri*, İstanbul 1973, s. 38-40; İzzeddin İsmâil, *el-Meşâdirû'l-edebiyâye ve'l-lugavîye fi't-târâsi'l-'Arabi*, Beyrut 1976, s. 243-247; Ma'a'l-mektebe, s. 152-153; İbrâhim es-Sâmerrâ, *Mine'd-dâ'i' min Mu'cemi's-ṣu'arâ' li'l-Merzübâni*, Beyrut 1404/1984, s. 5-10; F. Krenkow, "Das Wörterbuch der Dichter Mu'ğcam aš-ṣu'arâ' von al-Marzubâni", *Islamica*, IV, Leipzig 1931, s. 272-282; İhsan Abbas, "Mültekatât mine'l-kîsmî'l-meħkûd min Mu'cemi's-ṣu'arâ'", *el-Ebħâs*, XXXIII, Beyrut 1985, s. 3-36.

HÜSEYİN YAZICI

MU'CEMÜ's-ŞÜYÜH

(bk. FEHRESE).

MU'CEMÜ'l-ÜDEBÂ

(معجم الادباء)

Yâkût el-Hamevi'nin

(ö. 626/1229)

Arap ediplerinin biyografisine dair
Iršâdî'l-erib adlı eserinin
diğer adı
(bk. YÂKÜT el-HAMEVİ).**el-MU'CEMÜ'l-VASİT**

(المتحف الوسيط)

Kahire Arap Dil Kurumu tarafından
çıkarılan Arapça sözlük.

1932 yılında kurulan Kahire (Mısır) Arap Dil Kurumu'nun (Mecmau'l-Iugati'l-Arabîyye) kuruluş amaçlarından biri de Arap dilinin tarih içindeki gelişimini gösteren bir sözlük hazırlamaktı. Bu maksatla kürum bir komisyon oluşturarak hazırlanacak sözlüğün planını tespit etmekle görevlendirdi. Komisyon üyelerinden Alman asıllı şarkiyatçı August Fischer, İngilizce Oxford sözlüğünün dengi Arapça bir sözlük telifine girdi, ancak bu çalışma II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla durdu. Kendisinin 1949 yılında ölümyle de sonuksuz kaldı. Kürum, onun hazırladığı malzemeyi değerlendirip sözlük haline getirmek istediye de sadece az bir kısmını yayımlayabildi. Bir yandan bu çalışma devam ederken öte yandan tarihî gelişimi de yansıtan *el-Mu'cemü'l-kebîr*'in hazırlıkları sürdürmüşt ve on yıllık bir mesaiden sonra 1956'da 500 sayfalık bir örnek cilt uzmanların incelemesine sunulmuştu. Bu arada Mısır Millî Eğitim Bakanlığı'nın 1936 yılında Arap Dil Kurumu'nun ilmî ve teknik terimleri içine alan, şe-kil ve resimlere de yer veren orta hacimli bir sözlük hazırlamasını talep etmesi üzere *el-Mu'cemü'l-vasît* yeniden gündeme geldi ve hazırlanmasına ancak 1940'ta başlanabildi. 30.000 madde başı ve 600 resim ihtiva eden eser yirmi yıllık bir çalışma sonunda tamamlandı.

el-Mu'cemü'l-vasît hazırlanırken geçmişle bugünkü arasında sağlam bir bağın kurulması amaçlanmıştır. Kürumun genel sekreteri İbrâhim Medkûr'un da berlirttiği gibi sözlükte XX. yüzyılın kelime-leriyle Câhiliye ve sadr-i İslâm devri lafızları bir araya getirilerek dilin çeşitli dö-